

RAPPORT FRÅN TIBET

**MARS
APRIL
2002**

TINA WIK

CHWB

TIBET RAPPORT

23 MARS 2002 – 6 APRIL 2002

TINA WIK

Söndagen den 24 mars, samma dag som jag anlände till Beijing, träffade jag André Alexander, Moritz Wermelskirch, Andrés vän från Berlin samt engelsmannen John Harrison som var på väg till Ulan Bator. Efter diverse introduktioner gjorde vi ett snabbt besök till Pekings norra portbyggnad. Därifrån fick jag en överblick över staden samt den gamla delen som nu hotas av rivning för att ge plats för mer prestigefulla höghus inför 2008. THF håller på med studentprojekt i området och hoppas kunna påverka opinionen. Under diskussionerna framkom det att vi har rätt lika uppfattning om vad som är kulturmonument och hur de ska förvaltas, hur viktig helheten är.

Utsikt från Beijings norra portbyggnad

Genast på måndagen tog jag en taxi till gågatan nära hotel Beijing och tittade in i deras stora bokhandel utan att hitta något av intresse. De europeiska böckerna var inlåsta i glasmontrar. Därefter fortsatte jag med en rask promenad till himmelska fridens torg, Tianmen, Temple of Ancestors samt den förbjudna staden. Jag hann bara med en glimt innan jag tvingades skynda med taxi tillbaka till hotellet för vidare avfärd till flygplatsen.

André, Moritz och jag åkte till Chengdu. När vi anlände väntade vår hyrbil vid flygplatsen. Vi började med att dividera om priset då de lagt på ett dygn som vi inte var villiga att betala för. Hyrbilen var redan tillräckligt dyr tyckte vi -8 000 yuan. Det är ungefär detsamma i kronor. Till slut kom vi överens om 8 400 och kunde åka. Vi var tvungna att åka på kvällen då en tunnel i ett av bergspassen endast var öppen mellan 7 och 11 på kvällen. Vi tvingades raska på för att hinna dit i tid, vilket vi gjorde, utan att ha hunnit äta vare sig lunch eller middag. När vi uthungrade passerat tunneln och anlände till närmaste by checkade vi oss genast in på ett hyfsat hotell. Det var nyöppnat och hade introduktionserbjudande för 128 yuan

Gatuliv i Beijing

per natt och rum. André tyckte det var dyrt och tyckte vi alla skulle sova i ett rum! Medan vi höll på att fylla i papper vid receptionen, klockan var 12 på natten, fick vi veta att nästa bergspass skulle vara stängt under dagen så vi skulle bli tvungna att tillbringa hela dagen i denna bergshåla. Vi beslöt oss därför att åka vidare, även om nästa pass påstods vara stängt. Som tur var lät poliserna oss passera. Vi övernattade i Kanding, på andra sidan alla bergspass från klockan halv tre på natten. Kanding var fram till 40-talet Tibets gränsstad mot Kina. Mitt i staden finns ett stort nybyggt kloster. En stor del av invånarna är fortfarande tibetaner. Vi hittade ett hotell intill klostret, 180 yuan för oss alla, 4 personer inklusive chauffören.

Kanding

Vi steg upp tidigt nästa morgon för att hinna fram till Beri klostret till seneftermiddagen. Resan var vinglig på en ytterst dålig väg i en kinesisk jeep som tycktes vara utan fjädring, så som vi kastades runt i bilen av varje gupp på vägen. Vi kunde tidvis inte köra fortare än 10 km i timmen. Vi gjorde endast tre mycket snabba stopp för att fotografera byggen vi passerade samt för att äta en enkel lunch. Ändå kom vi inte fram förrän kl 8 på kvällen. Vi var alla åksjuka och mycket trötta.

I staden Gandze, som ligger 13 km från klostret, väntade tre munkar på oss. De hade väntat sedan kl 4 på eftermiddagen men inte vågat åka tillbaka av rädsla för att vi skulle ta den vanliga vägen till klostret. Den gick över en bro som hade ruttnat så mycket att den var livsfarlig.

Så vi klämde in munkarna i bilen och gav oss av på en slingrig brant grusväg till Beri klostret. Vi blev kungligt mottagna av en mängd munkar som hälsade oss välkomna genom att draper oss i vita sjalar till traditionell musik. Därefter blev vi indragna i ett rum där traditionell mat väntade på oss. Den var baserad på deras buffel, jaken.

T.o.m. teet var kryddat med jaksmör. Lukterna var ytterst speciella och kanske inte de bästa att mötas av då man når 3600 m höjd och känner sig smått åksjuk. Jag kunde med bästa vilja inte mer än smaka, medan André slukade is sig den ena skålen efter den andra, pasta med jakost och socker, till det saltat te med jaksmör. Moritz åt lite men blev sedan sjuk. Det hela var ändå fantastiskt och alla var mycket vänliga.

Beri kloster

THF's medarbetare Pimpim de Azevedo, som är konsthistoriker från Portugal hade anlämt tidigare med hantverksskickliga byggare från Lhasa och hjälpt dem att installera sig och komma igång med arbetet. De har dessutom anställt snickare och stenarbetare från trakten med hopp om att de skall förkovra sig under Lhasamästarnas handledning. Det är en av målsättningarna med projektet -att höja den lokala hantverkskompetensen. Den är nämligen så låg att kinesiska hantverkare ofta anlitas till tibetanska byggen. Tyvärr är även den kinesiska hantverksskicklighet är låg, vilket vi kunnat konstatera då vi besökt byggplatser på väg till Beri klostret. Pimpim ska även övervaka målningsarbetena.

Vi sov i klostret, rummen var helt ouppvärmda, sängarna halvhårda sittbänkar utan lakan -men med en hög täcken. Klostret har ingen dusch. Den enda tvättmöjligheten som gavs var en balja varmt vatten utomhus under munkarna åsyn! Utedass var man ju ändå van vid.

Denna del av Tibet, den östra delen som ligger i Sichuan provinsen i Kina, har haft större frihet än det autonoma Tibet. Här har inte kontrollen varit så hård, inte heller sanktionerna. Kineserna här känner sig inte hotade av den tibetanska kulturen. I klostren vågar man t.o.m. hänga upp bilder på Dalai Lama, vilket man aldrig skulle våga i den autonoma delen. Tack var detta finns en del tempel bevarade i denna avlägsna dalgång, men provinsen ligger även avskuren från centralorten Lhasa där konsthantverksskickligheten är störst. Så detaljarbetena i klostret är på sina ställen rätt dåliga, kanske kan man förmoda att de är senare reparationer. Kanske är arbetet till och med utfört av den billiga kinesiska arbetskraften.

Detsamma gäller språket, de tibetanska dialekterna är väldigt olika och många kan ej förstå varandra, de lever så avskurna från varandra. Därför måste tibetaner idag ibland använda kinesiska för att göra sig förstådda om de kommer från vitt skilda delar av landet. All undervisning efter sjätte klass sker idag på kinesiska i Tibet, här i Gandze området sker undervisningen på tibetanska i byskolorna precis som i det autonoma Tibet. Byskolorna är 6-åriga. Många jordbrukarbarn fortsätter inte skolan efter det och lär sig därmed dålig kinesiska vilket försämrar deras möjligheter senare. De som inte förstår

Med munkar i Beri kloster

Takskulpturer på Beri kloster

kinesiska har ingen chans till bättre utbildning. I Tibet finns inga högskolor.

Nästa morgon anlände klostrets lama, Getak Rinpoche. Han hade endast en dag till förfogande och vi började med att tillsammans titta på klostret och dess skador. Det var i det närmaste en social händelse. Han har krämpor efter en bilolycka och orkade inte koncentrera sig särskilt länge. Därför blev vi snart ledda till en av vingarna som de möblerat upp till en läktare varifrån vi skulle beskåda en religiös dansföreställning. Den hade fyra akter varav den första var från den tibetanska operan. Tre instrument spelades, trumma, två jättelånga blåsinstrument samt concussions. Dansarna var munkar klädda i de mest fantastiska skapelserna.

Efter det åkte vi i två bilar in till Gandze. Vi handlade mat och tog en snabb promenad längs huvudgatan före middagen med lama Getak och stadens borgmästare.

Huvudgatan var ytterst brokig och har en vilda västern stämning av okontrollerat liv, där gatuliv av alla de slag blandas hur som helst. Tibetaner i de vackraste tänkbara kläder och frisyrer varvat med lortiga ungar och pälsklädda tibetaner, några äldre med grått långt hår. Däremellan kineser, både i enkla, grå kläder samt i de skrikigaste färgerna. Det är nog den mest exotiska gatubilden jag någonsin skådat.

Middagen blev lika exotisk med 20 rätter. Några, framförallt fiskrätterna var helt underbara, andra var rätt svårätta -inälvor, hjärna och dylikt. Allt dukades fram stiligt och vackert upplagt.

Natten till torsdag var kall och på morgonen vaknade vi till snöstorm. Vi började därför arbeta något senare än beräknat, vilket gav mig tillfälle att ligga kvar i den varma sängen och läsa Tibetrapporter till kl 9. Därefter genomfördes den spartanska tvättceremonin på några minuter före frukost innan jag äntligen fick en grundlig genomgång av klostret.

Jag bifogar Katja Virtanens rapport om Beri klostret. Därför jag går inte in i dess historia annat än att de äldsta delarna är från 1600-talets senare hälft och den stora utbyggnaden från mitten av 1700-talet.

Hyllningsdans till
Lama Getak Rinpoche

Gandze

Klostret fick en ansiktslyftning inför den 14e Dalai Lamas, Tenzin Gyatsos, besök till Beri klostret 1956 och ett senare besök av Panchen Lama Lhundrup Choekyi Gyaltzen 1986. Klostret hör till Galupa orden, som är den vanligaste i Tibet.

Klostret ligger i sydslutningen vid en krök i floden Dza Chu's dalgång. Den ligger vackert terrasserat på den södervända bergsslutningen med utsikt över de snöklädda topparna, som högst här ca 6000m, på andra sidan. Det är omgärdat av en vit låg mur och intill ligger Beri byn. Templet ligger i anläggningens västra del och huvudbyggnaden, Labran, ligger i den östra. Den är nybyggd och gestaltad på traditionellt sätt av den nuvarande laman. Mellan och kring dessa byggnader terrasserar sig de en-våningshöga munkbostäderna.

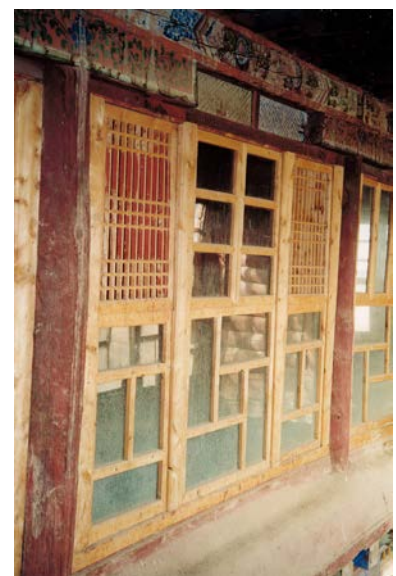

Utsikt från Beri kloster

Ett buddistiskt tempel består ofta av två stora rum på entréplanet, ett med stora Buddha statyer och ett som är bönerummet. Rummen är höga och reser sig delvis i två eller tre våningar, vilket ger strategiskt placerat överljus. Andra viktiga rum är bibliotek, som ibland är inrymt i bönerummet, på de övre våningarna meditationsrum, mindre bönerum, kök, samt rum för laman. Taket är en viktig del dit munkarna har tillgång via branta trappor. Upptill, på våning två och tre, om det finns, kan de små rummen vara indelade flera gånger så att intrycket är rätt osammanhängande.

Templet står på en halv-våningshög terrass. Denna del är ännu inte undersökt men har troligen stenfundament under pelarna och jord under plankgolvet.

Den bärande konstruktionen i templet utgörs av kraftiga träpelare och balkar, samt ytterväggar av sten eller jord, Kyang -stampad lera i stora block, ibland lertegel med både vertikala och horisontella träreglar. Som murbruk används alltid lera, träpelarna står i direktkontakt med grundstenen insänkta i jordgolvet som är täckt med kraftig golvplank. Den översta våningen/våningarna är av halva timmerstockar, med ena varianten enkla knutar, halvt i halvt med snedkapade utsidor i själva knuten. Det liggande timret är alltid en halv stock. I den oftare förekommande varianten är timret en utfyllnad mellan träpelare och är staplade

Fönster i Beri kloster

på varandra horisontellt. De hålls på plats av en vertikal bräda i varje ända, likt skiftesverk hos oss. Taket är stampat jordtak, träbalkar med träbräder, lappar, flisor tätt ihopsatta. Därefter jordlagret. Detta i flera lager. I Lhasa har de en speciell teknik, ARGA, där jord och arga-sten som malts till grus stampas med ytterst stor kraft och olja tillsättes, vilket ger taket ett bra motstånd mot fukt. De ska hämta specialister hit från Lhasa för att utföra detta här. Takfoten över lagren av träreglar består av stora flata skifferstenar som leder vattnet ut. Öppningar och kanter förstärks med platta stenar.

Taket utgör det stora problemet i Beri klostret. Det har skador som inte reparerats och vållat läckage som medfört fuktskador på många ställen i templet. Lutningen på jordlagret är dessutom fel så vattnet rinner åt fel håll. Detta skall nu åtgärdas i samband med att arga taket läggs.

1600-talsdelen innehåller den gigantiska Buddha statyn flankerad av två mindre. Tillbyggnaden kring den, på planerna markerad med 1.1 har de största konstruktiva skevheterna. Pelarna i första våningen lutar åt olika håll, men alltså inte åt samma håll. Den största lutningen har de runda pelarna i tillbyggnaden som står alldeles intill de jättehöga kvadratiska pelarna i ursprungsdelen. Gapet mellan dem är 13 cm vid basen och 3 cm 170 cm högre upp. Man påstår att skevheterna uppkommit i samband med en jordbävning. Pelarna i rummet över, 2.1, som är mycket högre än på första våningen, är däremot relativt raka, även om en del lutar något.

Dessa skevheter ser inte så allvarliga ut och då André förklarade för mig att de tänkte byta ut de två yttersta pelarna i den första pelarraden i rum 1.1, för att de hade en mindre diameter än de övriga, blev jag lite upprörd. De pelare jag sett utanför såg rätt grova ut och av dåligt virke. Borgmästaren hade hjälp dem att hitta torrt virke och han hade förklarat för oss dagen innan att denna kvalitet går inte längre att få i Gandze trakten. Så situationen är rätt bedrövlig materialmässigt.

Jag blev hårt tillbakavisad av André som menar att den tibetanska synen på en byggnad skiljer sig från vår i väst. Här strävar man ständigt efter harmoni och balans och då får inte pelarna luta.

Utsikt från Beri klostrets tak

Pelare i Beri kloster

Ok, det var mer acceptabelt än att gå in och korrigerade vad som först presenterades som gamla misstag. Att skevheterna tros ha uppstått i en jordbävning var en nyhet för både André och Pimpim. Det kanske kan förklara att pelarna lutade åt olika håll. Jag undrar däremot hur bra deras förarbete är.

Snickaren från Lhasa förklarade i sin tur att pelarna måste bytas ut för att arga taket skulle väga så mycket mer än det befintliga och de klenaste pelarna längst ner skulle inte klara den lasten. Några av pelarna står dessutom på backen -inte på stenfundament. Detta skall också rättas till.

Taket skall alltså lyftas, med den höga pelarhallen ovanpå för att utan att demontera något korrigeras nedanstående pelare och balkar. När jag uttryckte min förvåning och oro för att det skulle förorsaka eventuella skador tillbakavisades detta kraftigt med att så här har de gjort en mängd gånger i Lhasa. Jag måste ju tro dem, jag har inte varit där och sett detta arbete utföras.

De har ingen arkitekt, de förlitar sig helt på tre mästare från Lhasa och utför hela restaureringen enligt deras anvisningar. De anser sig följa traditionen på bästa sätt och månar om att hålla alla västerländska idéer borta. Jag fick dock veta att Ken, deras japanska arkitekt, skall åka till klostret senare och på plats projektera eldragningarna. Jag tyckte att han samtidigt kunde utföra en del dokumentation såsom skadeinventering av muralmålningar och sprickor, samt dokumentation av de olika väggtyperna. Dessutom vore det bra med små skalenliga axonometriska perspektiv på knutar och viktiga konstruktiva detaljer. Detta menar André att de sällan har råd med, de tvingas prioritera renoveringen till lägsta möjliga budget. Det är klart att renoveringarna är viktiga då så många originaltempel är förstörda under kulturrevolutionen och de som finns kvar måste bevaras. Samtidigt tror jag att detta arbete blir ogjort främst för att de inte riktigt förstår värdet av det.

Det här gänget har bott i Tibet i många år, lärt sig språket och hängivet studerat livet, landet och byggnadstraditionen. Men de saknar kunskap i hur man dokumenterar, systematiserar, osv. De har lärt sig mycket på egen hand och litar blint på de

Beri bygge

Beri bygge

lokala mästarna de fått tag på och använder dem i alla sina projekt. På så sätt går traditionen vidare och byggmästarna känner sig oerhört värdefulla. En mycket romantisk syn på restaurering, men skulle den kunna utföras på annat sätt under dessa förhållanden? Det är inte lätt att hitta experter som så hängivet gav upp familjebildning, bekvämlighet, mm för denna kultur. Pimpim har bott i Tibet i 16 år, André något kortare.

All interiör har den ståtligaste tänkbara målningen, oftast i klarrött.

Största delen av målningsarbetena är utförda då klostret togs i bruk efter kulturrevolutionen och Mao Zedong's död, 1982. Det gäller framförallt många små rum samt hela den äldsta delen, 1.1. Måningarna är utförda med klara blanka alkydfärger. I rum 1.2 finns värdefulla muralmålningar, på lera eller duk, av okänt datum. De är utförda med mineralfärger och jaklim. I de övre delarna, rum 2.2 och förrummet till 2.4 finns också fina gamla muralmålningar. I övre delen av 1.2 som betecknas som 2.3 finns daterade gamla muralmålningar från 1700-talet. Man kan förmoda att även de övriga är från samma tidpunkt men det är inte fastställt. André är mycket noga med de historiska beläggen och fastställer inget han inte vet. Här har han en tysk noggrannhet och en inställning kanske grundad under sina historiestudier. Han litar aldrig på munkarnas historier utan att få dem bevisade. För övrigt har hela templet målningar av varierande grad, vissa dörrar har intakta målningar. Rum 2.1 kan ha äldre målningsarbeten på pelarna då de har en helt annan karaktär än i rummet inunder. Dessa liknar det jag fått beskrivet som den traditionella färgen, så starkt upphettad och röd att den blivit röd. Jaklim används som bindemedel. Även exteriörerna verkar ha varit målade på detta sätt. Muralmålningarna kalkeras och fästes medan snickeriarbetena utförs så att det är klart innan upprättning av konstruktionerna och takarbetena börjar.

Nu funderar André på att istället använda falurödfärg som är väldigt snarlik. Han söker en färg som även skyddar träet. Han trodde att falufärgen även skyddade mot röta vilket den inte gör, men den förorsakar inte röta.

Vägg i Beri kloster

Innertak i Beri kloster

OBJEKT

Beri klostret från 1600- och 1700-talet. Vilka delar som bytts ut senare har ej dokumenterats så osäkerhet råder om befintlig datering av dem. Klostret har muralmålningar från 1700-talet och framåt.

Det är ytterst värdefullt idag då så många kloster och tempel förstörts och det hör till den lilla procent av originaltempel som finns kvar.

Beri kloster

MÅLSÄTTNING

Att restaurera klostret i tibetansk anda.

Att eventuellt förbättra någon konstruktionsdetalj.

Att förkovra hantverkskickligheten hos lokala byggnadsarbetare med hjälp av mästarna från det autonoma Tibet.

ARBETSPLAN

Virke inhandlas.

Snickarna sätter igång med att tillverka de båda pelarna som ska bytas ut samt övrigt konstruktionsvirke.

Målarna rengör muralmålningarna och fäster lösa delar.

Pel- och balkkonstruktionen rätas upp och två pelare byts ut.

Jordlagren från taket avlägsnas och taket läggs om med arga tekniken.

Alkydfärgen avlägsnas. Man undersöker om det finns gamla lager under den. Man målar åter eller endast rengör, men man använder ochra och yakilim samt mineralpigment. Dessa är dock väldigt dyra så de kommer att användas sparsmakat.

Grunden återstår att undersökas, så det arbetet skall utföras.

Smältvatten från baksidan skall avledas bort, en stenmur byggs mot bakväggen av jord.

Snickarna i Beri kloster

SPECIALISTER FRÅN LHASA

Chuchok, snickare

Migmar, byggmästare även kallad arkitekt

Olo Chunchun, byggmästare även kallad arkitekt

Dawa, målare
Norbu, målare
Ngawang Choekyi, logistiker
Tseyang, bokföreläsare

THF'S PERSONAL PÅ PLATS

Pimpim de Azevedo
André Alexander
Lobsang Ngudrup
Nyima Tsering

Nu har 8 snickare anlitats från kringliggande byar.
Ytterligare 2-3 skall anlitas, helst någon med
speciell skicklighet

8 stenarbetare/murare som anlitas kommer att
räcka för hela bygget.

En lokal expert har anställts för jordväggen, kyong.
För dräneringen kommer grovarbetare att anlitas.
Senare kommer målare, troligen 8st att anställas.
20 personer kommer att anställas för att bygga
arga taket.

Under tiden kommer Ken Okuma, THF's japanska
arkitekt, att projektera eldragningarna för att
kontrollera att de inte förstör byggnaden. Han
kommer även att sköta upphandlingen för att
kontrollera att inte fula eller otidsenliga elattribut
installeras.

På långfredagens eftermiddag tog vi en biltur till
byarna i dalgången och tittade på näraliggande
tempel. I den närmaste byn, Ching Kang Ling,
fanns ett gammalt väldigt vackert tempel,
Kelajuchuly, som var slitet men ändå relativt
välbevarat. Det hade använts till lager under
kulturrevolutionen så därför hade ingen bemödat
sig att förstöra annat än såga upp spår i pelarna
för rumsavgränsningar.

Templet var helgat den buddistiska tron som kallas
Bön.

Nästa besök gick till ett helt nyuppfört kloster
bekostat med Taiwanesiska medel, tillägnad den
buddistiska skolan Kazyuiba.

Deras lama, Tshung Chy, hade välsignats av Dalai
Lama och ett fotografi av denna händelse var

Beri bygge

Väggmålning i Kelajuchuly

upphängd på en av pelarna. Storleken och delar av arbetena var imponerande utförda men det mesta upplevdes rätt vulgärt och av låg klass av kinesiska snickare.

Vi åkte vidare västerut till byn Daho för att fråga om det fanns fler ursprungliga tempel eller kloster i närheten. En timmes bilfärd längre bort fanns nästa tempel. André trodde, säkert med rätta, att templet i denna dalgång inte förstörts lika mycket som andra då de var så otillgängliga.

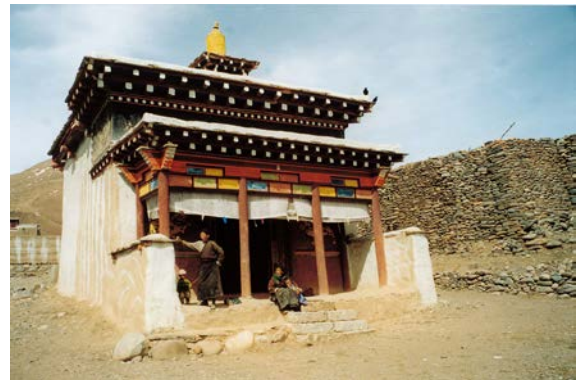
Vi vände dock och körde nere i dalgången genom dess byar. Vi stannade i byn Sharaka och tittade på dess gamla intakta bondhus och ett bönetempel.

Därefter åkte vi över till andra sidan floden till byn Karo där ytterligare tempel och kloster fanns av den buddistiska inriktningen som är influerad av Indien och heter Satchuba. Klostret heter Dotu. Tempeldelen med Buddha statyn var helt nyuppförd i betong. En av byggnaderna var gammal men förfallen och såg inte ut att användas. Den tredje delen var bönehallen som var delvis rekonstruerad. Byn var väldigt fin.

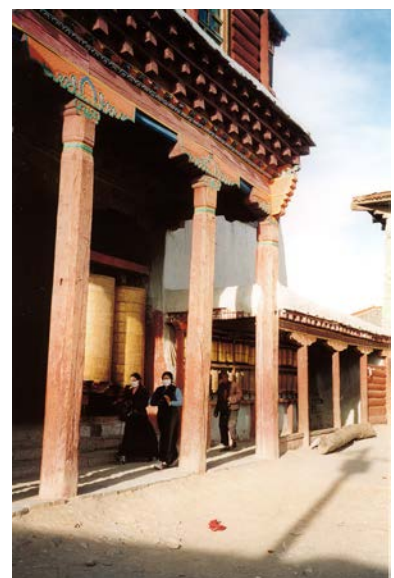
Mitt emot Beri klostret högst uppe på kullen på flodens andra sida reser sig ett nyuppfört kloster av Larang Choekyi orden. Det betyder att alldeles intill varandra i samma dalgång är varje buddistisk inriktning som utövas i Tibet representerad.

Efter det åkte vi och besökte templet Den Kumba, som ligger i den gamla delen av Gandze. Dess gigantiska kloster ligger utanför staden och är helt nybyggt i betong. Kumba betyder kloster på tibetanska.

Den Kumba är ett otroligt vackert tempel som förmodligen är ett av de äldsta. Det kan även avläsas i rummen och dess inbördes samband, som är enklare men högre än senare tempel. De har 1200-tals skrifter som omnämner templet. Templet ligger i Gandze's äldsta delar, bland bostadshus som liknar bondhusen. De saknar vatten och de har sina djur i det slutna gårdsrummet.

Bönetempel i Sharaka

Templet Den Kumba

På påsklördagen läste jag Andrés bok om arkitekturen i Lhasa, fotograferade templet och klosteranläggningen samt påbörjade denna rapport.

Jag intervjuade snickarna om hur arbetet med jordväggarna, kyang, går till. THF kallar dessa väggar på engelska rammed earth wall. Väggarna byggs upp av jordblock genom att i träformar stöta samman svagt fuktad jord. Formarna är ca 2,5 meter långa, 0,8 höga och 0,6 – 0,8 djupa. Dessa väggar lutar utåt så att insidan alltid är vertikal medan utsida smalnar av uppåt.

Jag frågade dessutom om arga taken och de visade mig arga-stenen som skall malas ner. En del av gänget från Lhasa gjorde under lördagen besök till andra tempelbyggen, framförallt rekonstruktioner i trakten. Snickaren Chockuk hade sett välutförda arbeten av en snickare från Dege trakten. Vi skulle dit nästa dag så vi skulle försöka få tag på snickaren för att höra om han kunde hjälpa till i Beri klostret.

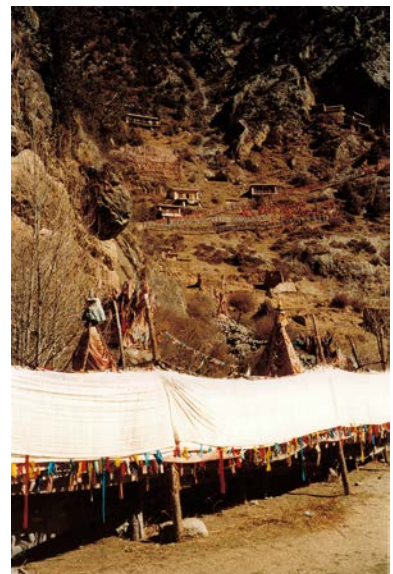
På söndagen gav vi oss alltså iväg mot Dege och den tibetanska gränsen. Staden ligger på andra sidan ett bergspass på 5050 meters höjd med bergstoppar på över 6000 meter. Det tog oss hela söndagen att nå fram. Att ta sig genom bergspasset, som var öppet i riktning mot Dege endast mellan 14 och 18 och i den andra riktningen mellan 7 och 10, tog oss 4 timmar med ständiga problem med alla bilar som fick motorstopp med jämna mellanrum.

Vi kom till Dege så sent att vi blev tvungna att avstå från att åka vidare till ett tempel där italienare restaurerat muralmålningarna. Däremot åkte vi till Dege-snickarens by. Han var dock inte hemma utan borta på jobb. Vi lämnade honom ett meddelande samt telefonnummer. Dessutom tog vi telefonnumret till den enda telefonlinjen i byn.

Nästa dag blev vi tvungna att stanna kvar i Dege för att hinna med något annat än bilåkning. Här finns ett väldigt fint tempel med en av Tibets finaste antika tryckerier. De har flera tusen träsnitt med skrifter. En del av dessa gick förlorade under kulturrevolutionen då de användes till bränsle. Men samlingen är unik och hör till Tibets mest intakta. Templet var restaurerat av lokal arbetskraft och välgjort. Muralmålningarna var försiktigt restaurerade, fläckar hade fyllts i så att man kan

Inuti Den Kumba

Helig plats på vägen till Dege.

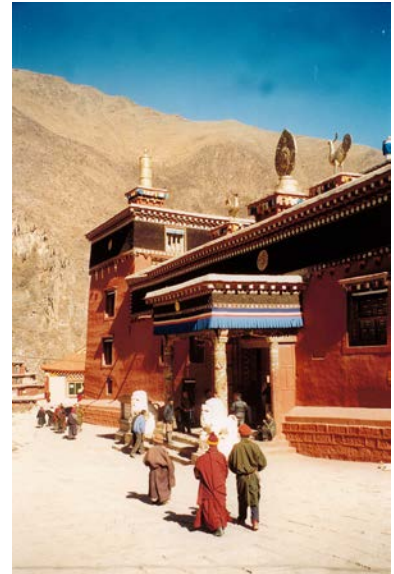
se vad som var nytt och vad som var gammalt från en speciell vinkel. Inget överflödigt var tillfogat. Men den stora delen vanigt målningsarbete var som överallt annanstans av billig kinesisk alkydfärg.

Då kommunikationerna är så dåliga är det mycket svårt och tidskrävande att få tag på bra hantverkare. THF gör sig verkligen besväret att hitta och få tag på det bästa möjliga. De gamla skräen har försvunnit i och med kinesernas övertagande, därmed har också möjligheten att lära vidare gammal kunskap försvunnit. THF's ambition är att i största möjliga mån försöka motverka detta.

Vi steg upp kl 5 på tisdag morgon för att nå bergspasset före de tunga transporterna som tog sådan tid om man hamnade efter dem. Det tog oss nästan hela dagen att köra tillbaka. Vi stannade vid de tempel vi passerat på ditvägen. De var dock inte lika intressanta som de vi tidigare besökt. Vi kom till Gandze vid 4-tiden och hann med en dusch före slutsträckan till Beri klostret.

André frågade mig på hemvägen vad man kunde använda för material mellan pelare och sten förutom näver. Jag hade reagerat på att de placerade trä i direkt kontakt med sten. Först hade André slagit ifrån sig min reaktion med argumentet att så gjorde de alltid. Men nu kröp det fram att det medförde problem. Denna del av pelarna måste sågas av och bytas ut ibland. Jag gav honom olika förslag, papp, asfaltpapp, blyplåt osv. Jag hade med en bok om nordisk traditionell arkitektur som jag visat honom där näverlösningarna syntes. Efter några dagar hade han tagit till sig detta vilket var bra. Jag kan respektera hans grundinställning att inget bör ändras. Men ger något problem bör man tänka efter, och det hade han gjort.

Vi återvände alltså till Beri klostret på tisdag kväll. Nästa dag var det dags för återresa mot Chengdu och Peking. I sista stund beslöt sig André för att stanna kvar i Beri. Så vi tog en sista genomgång av templet och det som fortskridit medan vi varit borta på onsdag morgon innan jag åkte. Jag gav förslag på dokumentation av material och skador. Ken, deras japanska arkitekt skall dit senare för att

Templet i Dege

Beri by

på plats projektera eldragningarna. I samband med detta kan han göra denna dokumentation.

Det tog hela onsdagen att nå Kanding. På torsdagen kom vi fram till Chengdu. Vi startade kl 4 på morgonen för att hinna igenom bergspasset i tid. Jag hann därför se några fina trädgårdar i Chengdu innan jag måste till flygplatsen för planet 19.10. Vi hade betalat för bilen fram till 16.00. Det blev en stor diskussion med chauffören om detta. Han var längtade så efter sin fru att han hade svårt att vänta några timmar till. Men jag ville inte sitta på flygplatsen hela dagen. Det löste sig genom att frun kom med på turen i Chengdu. I Chengdu var klimatet tropiskt. Vilken skillnad mot Tibet trots närheten. På seneftermiddagen drog det upp till storm. Alla flyg installerades. Vi kom trots allt iväg senare men kom inte fram till Beijing förrän två på natten. Inga taxin fanns till hands längre. Vi var tre tjejer, två engelsktalande kinesiskor och jag, som hade hjälpts åt under kvällen. En kinesisk man kom och erbjöd sig att skjutsa oss till utkanten av Beijing där vi lätt kunde få tag på taxin.

Chengdu, trädgård

På fredagen träffade jag Namgi från THF. Jag fick uppgifter från henne om Andrés konto mm. Vi diskuterade om Tibet och THF under en lång promenad i Beijing. Jag bjöd på lunch, därefter bjöd jag henne på en föreställning på Kinas äldsta teater byggd i trä som finns i Beijing.

På lördag morgon hade jag ett snabbt möte med Ken på THF före avfärden till Sverige. Jag ville informera honom om den dokumentation jag tyckte han skulle göra i Beri. Jag var osäker på om André skulle ge korrekt information då han inte är arkitekt.

Chengdu, trädgård

SLUTSATS

Det har varit ett ytterst intressant möte med en ny och udda kultur. Att vara på klostret gav mig insikt inte bara om religionen utan också om det primitiva och krävande liv de lever i Tibet. Dagen med Namgi var också lärorik. Hon talar bra engelska och berättade mycket om Tibet, inte bara genom det hon sade utan också genom hennes reaktioner på olika saker.

Det kommer att vara mycket svårt för tibetanerna att bevara och utveckla sin kultur utan hjälp. Deras ekonomiska möjligheter är ytterst små. Därför är THF's arbete värdefullt. De hjälper med små medel utan att köra över det befintliga, de försöker istället få det att växa. THF behöver dock experthjälp eller samarbete med experter. De försöker också hjälpa tibetaner till högre utbildning. Det är en annan mycket viktig insats då utbildningsnivån är så låg. Det är ytterligare ett kinesiskt förtryck där man kan hjälpa till.

Jag var inte i Lhasa men hörde att situationen där är mycket tuffare än i Sichuan. Lhasa är dock den tibetanska kulturens vagga där insatser är mycket viktiga. Skall man in där måste man samarbeta med kineser. Idag är Lhasa en ekonomisk guldgruva för kineser. De åker dit på några år, förtjänar mycket pengar och återvänder sedan till Kina.

Ett av de stora problemen i Lhasa, liksom i hela Kina, är de sanitära förhållandena, som inte förbättrats av att den gamla centrala delen mer än fördubblat sitt befolkningsantal.

Det är viktigt att fortsätta där men det gäller att tänka efter hur det ska göras.

Text & Foto: Tina Wik